

Ismerős galaxisban

„Csak az ember olvas” – hangzik az egyik legnagyobb magyar könyvkiadó szlogenje, kölcsönvéve Márai Sándor gondolatát. A kijelentéssel nem érdemes vitába szállni, ezt az antropológiai adottságot senki nem kérdőjelezi meg. Azonban hogy az emberek mekkora hányada űzi rendszeresen és főleg tudatosan ezt a tevékenységet, csak becsléni tudjuk. És hogy szűkítsük a kört: vajon hányan lehetnek, akik olvasmányaikról jegyzeteket is készítenek? Itt nyilván az elenyésző kisebbségnél járunk, pedig már Comenius óva intett: *„Nem elég olvasni. Figyelmesen kell olvasni a nevezetesebb dolgok megjelölése és kijegyzése végett. Az ember azt, amit elolvasott, kellő kijegyzéssel tegye magáévá. Aki a könyvekből semmit nem emel ki, az mindent betemet, s aki mindent a pusztá emlékezetére bíz, az a levegőbe ír.”*

Bényei Miklós megfogadta a XVII. századi humanista tanácsát. A tudományos kutatómunkájához szükségesek mellett évtizedek óta fáradhatatlanul feljegyezte azokat a gondolatokat is, amelyek a könyvvel, a könyvtárral, az olvasással kapcsolatosak. Ezt a – mintegy 220 oldalra rúgó – anyagot rendezte most köteté, osztotta meg a szellemi kalandokra éhes közönséggel. Az eredmény leginkább aforizmagyűjteményhez hasonlít, benne az ókortól napjainkig közel 380 szerző túlnyomó részt rövid, elmés, találó mondásával, néhol bővebben kifejtett gondolataival (a legtöbb idézetet jegyzők: Richard de Bury, Goethe, Umberto Eco, Powys, a magyarok közül Kner Imre, Benedek Marcell, Gárdonyi Géza, Németh László, Szerb Antal, Juhász Ferenc, Veres Péter). A szerzők születési dátumaik időrendjében követik egymást, a tőlük származó mondatok – a műveikből vett részletek – után a forrás megjelölése áll. Ezt az idegen nyelven keletkezett szövegek esetében a fordító neve egészíti ki.

Ha beletemetkezünk a kötetbe, hamarosan úgy érezzük, hogy ugyanannak a gondolatmenetnek a variációit olvassuk. A könyvnek az emberi életben betöltött helyét leíró metaforák változtak és gazdagabbak lettek az évszázadok során, mégis ugyanarra a pozitív tartalomra utalnak: mindennapi társunkat nevezik prófétának, kincsnek, szellemi manának, tükörnek, az életnek magának, a szellem hősi kardjának, kellemes és hasznos dolgokkal teli kertnek, barátnak, a mindenség ujjlenyomatának, a világra nyíló ablaknak. Fűzzük ide két kevésbé ismert szerző szellemes gondolatait: *„Az ember egy könyv, aminek még csak a címét írták meg”* (Joseph Joubert), illetve *„Az ember olyan, akár egy regény, az utolsó oldalig nem tudja, hogyan végződik. Különben nem lenne érdemes elolvasni”* (Zamjatin).

A könyvekkel más jellegű kapcsolatot ápolunk, mint a minket körülvevő, hasznosulva alapon kezelt hétköznapi tárgyakkal; viszonyunk természete egy létezési forma lenyomata is egyben: *„a könyv: lapozható valóság. Kézbe kell venni, egy oldalt el kell olvasni, meg kell nyálazni az újrad hegyét és tovább kell lapozni; így, laponként kell olvasni. Nem hiszem el, nem akarom elhinni a*

jövőt, hogy a mikrofilmtár helyettesíteni tudja ezeket a mozdulatokat, azt az ünnepi állapotot, ami ezzel a kézbevehetőséggel létrejön” – írta Juhász Ferenc, harminc évvel ezelőtt.

Ma már csak mosolygunk ezeken az aggodalmakon, hiszen fényévekre járunk a mikrofilmtól (is). Kérdés, hogy csupán a médiumok változását, generációs szakadékat, esetleg valóban komoly filozófiai kérdést feszeget-e Eco, amikor arra figyelmeztet: „*az olvasni való könyv semmiféle elektronikus ketyerével nem helyettesíthető. Arra van, hogy kézbe vehessük ágyban, csónakban, ott is, ahol nincs konnector, ahol és amikor minden elem kimerült; kibírja az aláhűzködést, a számarfüleket és a könyvjelzőket, nem árt neki, ha leesik a földre, ha kinyitva a hasunkon vagy az ölünkben felejtjük, mikor elbóbiskolunk, strapabíró, túri, hogy olvasási szokásainktól függő, egyéni nyomot hagyjunk rajta...*”

Merthogy valószínűleg ez a legfontosabb: milyen lélekkel közeledünk a leírtakhoz (és ezt bizonyára befolyásolja a szöveg hordozója). „*A jó olvasó szűz, újra meg újra*” – vallja Esterházy Péter. „*Mindig mindent előlről kezd. Szűz és bátor. Van bátorsága önmagához igazodni. Olvas, mert ez neki így jó. Azért olvas, amiért eszjik. Jó olvasó nélkül nincs jó irodalom.*” A létezésből fakadó kíváncsiságot kéri számon Márai Sándor is alábbi – sokat idézett, de mindig érvényes – soraiban: „*Erővel olvasni. Néha nagyobb erővel, mint amilyen erővel az írás készült, melyet olvasol. Ábítattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kértelhetetlenül olvasni. Az író fecsegbet: de te olvas szűkszávan. (...) Soba nem olvasni fitymálva, mellékesen, mint akait egy isteni lakomára bírtak, s csak a villa hegyével turkál az ételekben. Elegánsan olvasni, nagylelkűen. Úgy olvasni, mintha a siralombházban olvasnád az utolsó könyvet, melyet még beadott celládba a porkoláb. Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb, az emberi ajándék.*”

És hogy mit is? Hát persze, hogy csak jó könyveket! Bényei Miklós összeállításában Senecától Montesquieu-n és Ruskinon át Karácsony Sándorig és Szabó Dezsőig ível az olvasmányok helyes megválogatásához tanácsot adók hosszú sora. Álljanak itt Kölcsey klasszikus mondatai (a recenzióírónak hatodikos diákként be kellett vágnia őket memoriterként – ennyi szubjektivitás talán befér): „*De jusson eszedbe: a könyvek száma végtelen, a te éveid pedig végesek, s óráidat s napjaidat oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának. Mint az üres beszédű társalkodót: így kerül a tartalmatlan könyvet. Sőt ne könnyen végy kezébe oly művet, mely a zseni lánggyéjt homlokán nem hordja; a nagy író művét pedig mély figyelemmel tanuld keresztül. Így az olvasásnak szentelt órák nem lesznek elvesztve...*”

Ha vagyunk olyan szerencsések, hogy könyveket gyűjthetünk, választhatunk. Van, aki megengedő: „*egy [házi] könyvtár nemcsak olyan könyvekből áll, amelyeket olvastunk vagy olvasni fogunk. A könyvtár azokból a könyvekből áll, amelyeket olvashatunk. Vagy olvashatnánk. Még ha soba nem is fogjuk olvasni őket*” (J-C. Carrière). Mások szigorúbbak: „*A magánember könyvtára nyitvatartott napló, állandó vallomás. Ha valakinek az egyénisége érdekel, nézd meg a könyvtárát, figyeld meg a könyvekhez való viszonyát és minden kérdésre megkapod a választ*” – tanácsolja Kardos Tibor. (Legalább annyira beszédes tehát, mint egy facebook-profil – csak hogy értsék a fiatalabbak...) A leglíraibb vallomást, amellyel a könyvtárat valaha illették, mindenesetre egy kortárs költőnél találjuk: „*Néma könyvek, rezzenékeny üjel / Lakja őket és emlékezet... / Mindegyikben lágyásjel, keményjel – / Mindegyik van, s mégse létezett. / Él a könyvtár, lelke egre lüktet, / Megváltásra várón visszatér – / Szóknak íze, teste szép betűknek / Föld alól szívárgó tinta, vér...*” (Kovács András Ferenc).

Aki egyszer megízlelte a betűk varázsát, élete végéig függővé válik. Anekdoták szólnak híres emberek könyvéhségéről: Sartre fénykorában állítólag 300 kötettel végzett egy évben. (És nyilván kijegyzetelte őket.) Ha ebben a nem hivatalos versenyben el is marad-

nak tőle a XX. század magyar írói, Babitscal, Kosztolányival, Máraival, Szentkuthyval, Hamvassal, Cs. Szabóval, Határ Győzővel, vagy a magyar és világirodalmat végigolvasó Szerb Antallal igazán nem állunk rosszul. Kitartó olvasással egyszer talán mi magunk is meg tudjuk ítélni, igaza van-e az ókori kínai bölcsnek: „*Fiatalon olvasni olyan, mint hasadékon nézni a holdat; életünk delén olvasni olyan, mint saját kertünkben nézni a holdat; öreg korban olvasni olyan, mint nyílt teraszról nézni a holdat. Azért van ez így, mert az olvasás haszna annál mélyebb, minél mélyebb saját tapasztalásuk.*”

(Könyv, könyvtár, olvasás. Idézetek hat évtized olvasmányából. Válogatta, összeállította: Béneyi Miklós. Debrecen, 2016. 240 p.)

Vasbányai Ferenc

Szíves ajánlás a Törökkoppány monográfiája című könyvhöz

Nem sokkal Galbavy Jenő prior atya által a *Magvetés* újság 2014. évi 1. számában méltatott könyv megjelenése után a szerzőtől kaptam ajándékba a címben említett vasokötetet, baráti hangvétellű, dedikáció kíséretében. Örömmel tettem a könyvtáram polcára a többi, a szerző, Sipos Imre által dedikált kötet mellé:

- Az önzetlenség öröme: az altruizmus természetrajza (2006);
- Üldözöttek találkozása: a németek kitelepítése és a felvidékiek betelepítése Somogydöröcskén (2007);
- Hazahúz a szív / az 1956-ban Amerikába kiment Sipos Imre visszaemlékezése alapján írta Sipos Imre (2010).

Sipos atyának számos más könyve és egyéb publikációja is megjelent:

- 100 éves a Miklósi templom: Miklósi története (1994);
- A véletlen és a gondviselés alternatívája az evolúcióban a mai természettudomány és a teológiai reflexió fényében (1994);
- A szabadság diadala (1997);
- Csendőrkalaptól a harangokig: id. Galbavy Jenő életének története (1998);
- Amiről hallgatni kellett: „malenkij robot” a Szovjetunióban (2000);
- Zics története (2003);